

הלכה בפרשה

שנה א- גיליון 15

פרשת בשלח - הכנות לשבת

"וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיָאוּ וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם"

(טו ה)

אמר רב חסדא: לעולם ישכים אדם להוצאת שבת, שנאמר והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו לאלתר (שבת קיז ב)

הכנות לשבת | מצוה לטרוח לכבוד שבת | אפיית חלות לשבת

הנ"ל: "והיה ביום הששי והכינו מכאן שילקט אדם מערב שבת לשבת". ובגמרא (שבת קיז ב) מפורט יותר: "אמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוצאת שבת שנאמר והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו לאלתר", ופירש רש"י מהיכן למד רב חסדא דין זה: "והכינו את אשר יביאו לאלתר - בשעת הבאה, הכנה והבאה בהשכמה היא, דכתיב וילקטו אותו בבקר בבקר".

ובחידושי הר"ן פירש: "מדכתיב והיה קא דייק, דמשמע בהיות יום הששי מיד והכינו" [נכתב עליו בשבת של מי (שם): "וכי תימא א"כ אפי" מאורתא ליתא דיום כתיב ועוד שהמן לא היו לוקטין אותו בלילה עכ"ל. ולכאורה קשה על הר"ן דדייק מהיום ולא באורתא והלא בית שמאי היו מכינין מחד שביך לשבתך וי"ל שאני הוצאת שבת דהיא דוקא ביום הששי בעי' ולא קודם משא"כ מנה יפה דמתרמי בתוך השבוע ליכא איסורא וק"ל].

וכן הוא בשבולי הלקט (סי' נה): "אמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוצאת שבת שנאמר והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו לאלתר. תנחומא אמר רב חסדיי מנין שכל המוציא יציאה לשבת

1. בפרשת המן (שמות טז ה), נאמר: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיָאוּ וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם".

מפסוק זה למדו חז"ל ארבעה דברים שונים שנקראים באותו שם 'הכנה':

א) "הכנה דרבה" - איסור אכילת דבר שהוכן, אפילו מאליו, משבת ליום טוב או מיום טוב לשבת (ביצה ב ב וראה עוד בזה בקונטרס 'אות היא לעולם' מוקצה פ"א ס"ק א). ב) איסור הכנה משבת ליו"ט ולהיפך או משניהם לחול (שם ובפסחים מו ב ובפירוש הראשונים וראה עוד בזה בקונטרס 'אות היא לעולם'

הכנה משבת לחול פ"א ס"ק א). ג) הכנה המתרת, והיא הכנת הדברים מיום חול לשבת ויו"ט להוציאם מידי מוקצה (פסחים מז ב ובראשונים שם). ד) מצוות הכנה- הכנת צרכי שבת מערב שבת (בו נעסוק להלן, ובכל זה עיין באיניקלופדיה התלמודית ערך הכנה).

בעניין המצווה להשכים ביום ששי על מנת להכין את צרכי השבת, למדנו במכילתא (דרשב"י על הפסוק

א. הכנות לשבת

נאמר בפרשתנו (שמות טז ה):
"והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו".

רבותינו למדו מפסוק זה שחובה לקום מוקדם בבוקר יום ששי על מנת להכין את צרכי השבת!

זיק והנה לפי זה גם דינא דהגהת אשר"י שם גם כן אינו מוכרח ונכון לומר שמטעם זה לא העתיקוהו לדינא בחושן משפט והעתיקו רק לשון הגמרא שם ע"ש".

כלומר אפשר לבאר את השמטת הרמב"ם בזה שהלכה כאיסי בן יהודה שאומר שמי שרץ בערב שבת והזיק פטור, והפטור הוא רק בבין השמשות, ואילו היה מצווה גם בבוקר היה פטור גם אז.

אלא שיש להעיר על דבריו (ראה בבירור הלכה לשבת שם) שהרמב"ם (פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' ט) מבאר שהפטור של איסי בן יהודה הוא מאחר ויש לו רשות לרוץ כדי שלא תכנס שבת, אך לא בגלל שיש מצווה להתכונן לשבת, ולפי זה אין סתירה בין רב חסדא לאיסי בן יהודה.

2. כאמור לעיל נחלקו

הראשונים באופן הלימוד מן הפסוק והיה ביום השישי. האם למדו מהבאת המן (שיטת רש"י והטור) או מהמילה 'והיה' (שיטת הר"ן ושיבולי הלקט).

הפרי מגדים (סי' ת' משב"ז ס"ק א) מוציא מזה מחלוקת להלכה.

מצוה שישכים ויוציא משחרית שנאמר והיה ביום הששי ודרשו חכמים אין והיה אלא מיד שנאמר והיה כי קם הפלשתי".

כלומר נחלקו הראשונים באופן הלימוד מן הפסוק האם הוא מההשוואה להבאת המן, או מהמילה והיה ויש למחלוקת זו נפקא מינא הלכתית (שתבואר בסעיף הבא).

הרמב"ם לא כתב שיש להשכים ביום שישי

להכנת צרכי שבת. וכתב על זה בביאור הלכה (סי' ת' ד"ה ישכים): "ואפשר לומר שסובר דכיון דפסקין בב"ק לב הלכה כאיסי בן יהודה משמע דוקא בין השמשות שם אמרינן שהוא רץ לצרכי שבת ולא בבוקר וכמו שפירש בהגהת אשר"י ע"ש. ולרב חסדא דמצוה להשכים ממילא כשהוא רץ בבוקר גם

כן הוה ליה לפטור דהוא רץ לדבר מצוה של צרכי שבת¹. ואין לומר דלא היה לו לרוץ כיון שעדיין יש שהות הרבה דזה אינו דלכל דבר מצוה יש מצוה בהריצה כמבואר לעיל בסימן צ' סע' יב אבל יש לדחות דנהי דיש מצוה בהריצה לא פטרוהו מההיזק כי אם לפנות ערב שהזמן דחוק ואין לו פנאי לעיין ולשמור את עצמו בעת הריצה שלא

א. הכנות לשבת (המשך)

נחלקו הפוסקים האם יש להקדים את ההכנה לשבת לתפילת שחרית וקריאת שמע, או שהתפילה קודמת. להלכה נפסק שהתפילה קודמת אלא אם כן לא ימצא מה לקנות אחר כך (דבר שלא מצוי בימינו כלל)².

מצווה זו יש לקיים בשמחה. שכן דרשו חז"ל שהמילה 'והיה' מורה על שמחה. בדומה לזה למדנו בגמרא שצריך להיות בנחת בערב שבת³.

¹ הגמרא (ב"ק לב א) מביאה מחלוקת תנאים בדין אדם שרץ והזיק לחברו. רבי יוחנן, פוסק כדעת איסי בן יהודה הסובר שבדרך כלל המזיק חייב במצב זה, אך בערב שבת בין השמשות פטור, מפני שרץ ברשות (לצורך מצוה). מסביב לגמרא זו בנויים דברי האור זרוע שהביא הביאור הלכה. עוד אחרונים דנו להביא ראייה מגמרא זו, לדין ריצה לפני בין השמשות לצרכי שבת. עיין: ב"ח או"ח סי' שעח סע' ח. ים של שלמה ב"ק סי' כג. יד דוד ב"ק לב א.

למעשה אין לסמוך על זה כלל דאפשר דאפילו להתנחומא שצותה אז התורה ההכנה מיד שהיה יום הששי אין שום ראייה לזמננו דהלא ידוע דשבת ניתן להם במרה קודם קבלת התורה ולא היה אז עדיין עליהם מצות ק"ש ולכן חל עליהם מצות הכנה ביום הששי תיכף כשקם ממטתו, מה שאין כן אחר כך שנצטוו על ק"ש בזמן קימה והיא מצוה תדירה בכל יום היא קודם. ומה דאמר רב חסדא

ישכים להוצאת שבת ויליף מקרא דוהיה היינו דצריך להקדים כל מה שיוכל. ועל כן אפילו אחר קבלת התורה שנצטוינו על מצות תדירות בכל יום והיא מצות ק"ש יזרז את עצמו לזה תיכף אחר שיקיים ק"ש. ועיין שם בהמשך דבריו ראיות נוספות לדין זה.

3. בבני יששכר (מאמר השבת ב ט) כתב: "ואגב באתי להודיעך מה

שנראה לי לדינא מלישנא דרב חסדא אמרו לעולם ישכים אדם וכו', אמרו לעולם, היינו אפילו חל יום טוב בערב שבת, ונראה דדייק מן הכתוב והיה ביום הששי והכינו וכו', הנה תיבת והיה מיותר, דהוה ליה למימר וביום הששי וכו', ואמר והיה לשון שמחה להורות אפילו יארע זמן שמחה ביום הששי היינו יום טוב, אין זה דוחה מצות השכמה להוצאת שבת, כן נ"ל."

לשיטת רש"י יש לומר שכשם שהבאת המן נמשכה עד השעה השלישית ביום, כך ניתן לאחר גם את ההכנה עד אז וממילא יש להקדים קריאת שמע ותפילה להכנה לשבת. מאידך לשיטת שיבולי הלקט והר"ן יש לומר שיש להקדים את ההכנה לתפילה ולקריאת שמע.

בביאור הלכה (שם) כתב על זה: "והנה אנחנו העתקנו במשנה ברורה אחר ק"ש ותפלה דוקא כי העולם לא נהגו כוותיה דהפרי מגדים [אך זה יש לדחות דאפשר שסומך כ"א על אנשי ביתו שהם מכינין תיכף כשקמים לצרכי שבת אבל כשאין לו מי שיכין עבורו אפשר דאה"נ דצריך להשכים קודם ק"ש ותפלה להוצאת שבת]. גם המעיין בספר סדר היום שהביאו המ"א בסוף סימן רנא יראה להדיא דעתו

ב. מצווה לטרוח לכבוד שבת

כתב הרמב"ם: "אף על פי שיהיה אדם חשוב ביותר ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו שזה הוא כבודו".

כך מצאנו אצל חכמינו ז"ל: "מהם מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן, ומהן מי שהיה מבשל או מולח בשר או גודל פתילות או מדליק נרות, ומהן מי שהיה יוצא וקונה דברים שהן לצורך השבת ממאכל ומשקה אף על פי שאין דרכו בכך" (לשון הרמב"ם).

וזכות גדולה היא לאדם לטרוח בכבוד שבת וכל המרבה בדבר זה הרי זה משובח⁴.

דדוקא אחר ק"ש ותפלה אם לא שלא ימצא לקנות אח"כ ואפילו בזה כתב שיראה לקרות ק"ש מקודם ונראה בפשיטות דלטעמו אפילו לשיטתו דס"ל דהוא דאורייתא הלא ק"ש הוא תדיר ותדיר קודם ומיירי דבמעט זמן של הקריאה לא יאחר הקנייה.

והנה אף דנוכל ליישב סברת הפרי מגדים דס"ל דלהתנחומא דיליף מוהיה אין והיה אלא מיד גילתה לנו התורה דהכא שאני. מכל מקום

[תרגום: רבי חנינא לבש בבגדים נאים ונעמד עם כניסת השבת. ואמר: בואו ונצא לקראת שבת המלכה. רבי ינאי לבש את בגדי השבת מערב שבת, ואמר אז מתוך חביבות השבת: בואי כלה, בואי כלה. רבה בר רב הונא הגיע לבית רבה בר רב נחמן בשבת, הגישו לו שלש סאין של ריקין שמרחו עליהם שומן אליה, אמר להם: כיצד ידעתם שאבוא, שטרחתם להכין פת יפה שכזאת עבורי? אמרו לו: לכבוד שבת, שהיא חשובה בעינינו לא פחות מבואו של אורח חשוב, הכנו את הפת הזאת. רבי אבא היה נוהג לקנות לכבוד שבת בשלש עשרה מטבעות הנקראות "אסתירי פשיטי" - בשר, והיה קונה את שלש עשרה חתיכות הבשר משלשה עשר שוחטים, כדי שיהיה לו בשבת את הבשר המשובח ביותר. והיה משלם להם, עוד לפני בואם אליו עם הבשר, בפתח ביתם. ואמר להם: התחזקו מהר באומנותכם למהר ולחזור ולמכור, ולהתעסק בהכנת צרכי השבת? רבי אבהו היה עשיר, ובערב שבת היה יושב על מושב עשוי שן פיל, והיה מנפח את האש לכבוד השבת. רב ענן לבש בערב שבת בגד שחור, להראות שאין לנהוג בחשיבות בערב שבת, ואין ללבוש בו בגד שמקפיד עליו שלא לטנפו, ועל ידי כך להמנע מעיסוק בתבשילי השבת. דתנא דבי רבי ישמעאל: בגדים שבישל בהן קדירה לרבו - אל ימזוג בהן כוס לרבו. ולמדנו מכאן שהעיסוק בבישול מטנף את הבגדים. רב ספרא היה חורף בעצמו את ראש הבהמה לכבוד שבת. רבא מלח דג. רב הונא מדליק נרות. רב פפא גודל פתילות. רב חסדא מחתך תרדין. רבה ורב יוסף מבקעים עצים. רבי זירא מצית את האש באמצעות עצים דקים. רב נחמן בר יצחק היה נכנס ויוצא פעמים רבות כשהוא נושא עמו על כתפיו את צרכי השבת, כדי להראות את חשיבות השבת. אמר: אילו היו מגיעים אליי לי רבי אמי ורבי אסי - לא הייתי עושה כן? ויש אומרים שרבי אמי ורבי אסי הם אלו שהיו נכנסים עם צרכי שבת על כתפיהם, והיו אומרים אילו היה מגיע אלינו רבי יוחנן לא היינו עושים כן לכבודו?]

וכתב על זה רבינו חננאל "רבנן הני דעבדי צרכי שבת בנפשיהו... שקיום המצוה באדם עצמו טפי עדיף יתר מבשלוחו".

עולה מדבריו שדרכם של חכמים נבעה מדין מצווה בו יותר מבשלוחו. הראשל"צ הגר"ע יוסף

הראשל"צ הגר"ע יוסף זצ"ל הביא בחזון עובדיה (שבת א עמ' א) את דבריו והוסיף שיש להכין את צרכי השבת בשמחה, שכן והיה לשון שמחה. כפי שלימדונו חז"ל במדרש (בראשית רבה פרשה מב) שוהיה הוא לשון שמחה והיה הוא לשון צער.

4. במסכת שבת (ק"ט א) למדנו על דרכם של האמוראים לכבד את השבת ולהתכונן לקראתה:

"רבי חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא אמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה. רבי ינאי לביש מאניה מעלי שבת ואמר בואי כלה בואי כלה. רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר רב נחמן קריבו ליה תלת סאוי טחיי אמר להו מי הוה ידעיתון דאתינא אמרו ליה מי עדיפת לן מינה. רבי אבא זבן בתליסר אסתירי פשיטי בישרא מתליסר טבחי ומשלים להו אצינורא דדשא ואמר להו אשור הייא אשור הייא. רבי אבהו הוה יתיב אתכתקא דשינא ומושיף נורא. רב ענן לביש גונדא דתנא דבי רבי ישמעאל בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו. רב ספרא מחרף רישא רבא מלח שיבוטא. רב הונא מדליק שרגי. רב פפא גדיל פתילתא. רב חסדא פרים סילקא. רבה ורב יוסף מצלחי ציבי. רבי זירא מצתת צתותי. רב נחמן בר יצחק מכתף ועייל מכתף ונפיק אמר אילו מקלעין לי רבי אמי ורבי אסי מי לא מכתפינא קמייהו ואיכא דאמרי רבי אמי ורבי אסי מכתפי ועיילי מכתפי ונפקי אמרי אילו איקלע לן רבי יוחנן מי לא מכתפינן קמיה".

² ברש"י ביאר בדרך נוספת: "כשהיה מביא ראשונה היה נותנה לשמשין המכנינים סעודתו על פתח ביתו, ולא היה נכנס אלא ממנה לחזור ולהביא אחרת, ואמר להן לשמשין: אשור הייא - התאשרו מהר להכין את זו, בעוד שאלך להביא את זו".

אף על פי שאין דרכו בכך, וכל המרבה בדבר זה הרי זה משובח".

בספר דברי ירמיהו (על הרמב"ם שם) כתב: "העירו ז"ל למה במצוה הזאת הזהירו ואנשי מעשה הפליגו לעשות בעצמם ולא ע"י שלוחם אשר לא מצינו כיו"ב בשאר מצות פסח וסוכה ויו"ב ונראה כמ"ש לעיל בדעת רבינו לקבל השבת כמלך אשר ממנו יצא דבר דת ומשפט על עבדיו לעשות כרצונו לכן נעמוד כעבדים עיניהם ואזנים להם לשמוע אשר יצוה יום הזה לנו באות ברית אשר הוא בין ישראל לה' יתעלה ולכן במעשי עבדים נראה לפניו ולכבודו ועבודתו הזה שררה תהיה על יצר לבבינו כאשר נשמור הוראות יום הקדוש הזה".

וזכות גדולה היא לאדם לעסוק בצרכי שבת, כפי שנתבאר עד כאן. וכפי שמוכח מהמשך הגמרא (שבת שם) שהביאה את המעשה הידוע מיוסף מוקיר שבת.

5. כתב הר"ן (ראש השנה יב ב מדפ"ר): "גרסין בירושלמי בפ"ק דשבת ר' חייא בר אבא מפקיד לרב אי את יכול למיכל כולי שתא בטהרה אכול ואי לא אכול שב יומי בשתא ומכאן סמכו קצת בני אדם שלא לאכול פת של פלטר עכו"ם³ בעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ דמש"ה אמר ליה שבעה לפי שבשני ימים טובים של ר"ה לא היה צריך להזהירו שהכל לשין בבתיהן לכבוד יום טוב".

זצ"ל (בחזו"ע שבת עמ' טז) הביא את דבריו המפורסמים של המחנה אפרים (על הרמב"ם הל' שלוחין סי' יא) שהעושה מעקה על ידי גוי בשכר, יכול לברך על עשיית המעקה, שיד פועל כיד בעל הבית ואין בזה דין שליחות. והביא הגר"ע שיש שרצו ללמוד מזה שמצווה שמשלמים עליה אין בה דין מצווה בו יותר מבשלוחו. והוסיף שרבים דחו דבר זה מהדין המפורש בו אנו אווזים הכנות צרכי שבת) שנפסק בשו"ע (סי' רנ סע' א): "ישכים בבוקר ביום ששי להכין צרכי שבת, ואפילו יש לו כמה עבדים לשמשו ישתדל להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו, כי רב חסדא היה מחתך הירק דק דק, ורבה ורב יוסף היו מבקעין עצים, ור' זירא היה מדליק האש, ורב נחמן היה מתקן הבית ומכניס כלים הצריכים לשבת ומפנה כלי החול. ומהם ילמד כל אדם, ולא יאמר: לא אפגום כבודי, כי זה הוא כבודו שמכבד השבת". הרי שאפילו כשיש עבדים חייב האדם לעשות בעצמו.

וכתב הרמב"ם (הל' שבת פ"ל הל' ו): "אף על פי שיהיה אדם חשוב ביותר ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו שזה הוא כבודו, חכמים הראשונים מהם מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן, ומהן מי שהיה מבשל או מולח בשר או גודל פתילות או מדליק נרות, ומהן מי שהיה יוצא וקונה דברים שהן לצורך השבת ממאכל ומשקה

³ בעניין איסור פת גויים עיין בגמרא מסכת ע"ז (לה ב) שיש סברה שהאיסור הוא משום חתנות (ועי"ש סברות נוספות). והנה פת היא לחם. הנצי"ב בפירושו למגילת שיר השירים (רנה של תורה, א ב ד"ה והנה) מבאר שהשם 'לחם' משמעותו חיבור ודבקות: "כלשון מדרש רבה ויקרא פרשה ג על הפסוק וישב אל ה' וירחמהו, כאדם שמלחים שני נסרים זה בזה ומדביקם. ופירושו שידוע הטבע שאם מחליקים הנסרים ומדביקים אותם יפה באופן שאין רוח בא ביניהם אז אי אפשר להפרידם זה מזה בשום אופן". ועי"ש שביאר על פי זה מדוע נקראו התורה והקורבנות לחם.

לפי זה, מובן מאד מדוע גזרו על פת גויים, שבאכילת לחם יש קירוב גדול. וד"ל.

בגמרא בבא קמא (פב א) למדנו: "עשרה תקנות תיקן עזרא שקורין במנחה בשבת וקורין בשני ובחמישי ודנין בשני ובחמישי ומכבסים בחמישי בשבת ואוכלין שום בערב שבת ושתהא אשה משכמת ואופה ושתהא אשה חוגרת בסינר ושתהא אשה חופפת וטובלת ושיהו רוכלין מחזירין בעיירות ותיקן טבילה לבעלי קריין".

ובגמרא שם מפורש שטעם התקנה היא כדי שתהיה פת מצויה לעניים. ותקנה זו אינה שייכת דווקא ליום שישי, אך אף על פי כן סמכו על תקנה זו ונהגו לכבוד שבת לאפות ביום שישי.

וכך פסק רמ"א (או"ח סי' רמב סע' א): "נוהגין ללוש כדי שיעור חלה בבית, לעשות מהם לחמים לבצוע עליהם בשבת ויו"ט, והוא מכבוד שבת ויו"ט, ואין לשנות".

מקור נוסף בחז"ל ממנו ניתן ללמוד את המנהג לאפות חלות בערב שבת, הביא המגן אברהם מהגמרא במסכת תענית (כד ב) שם הובא הסיפור המפורסם על אשתו של רבי חנינא שהייתה מדליקה את התנור בכל ערב שבת, ופעם אחת נעשה לה נס והתמלא התנור חלות: "אמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני

כלומר, רבי חייא הורה לרב להקפיד על פת עכו"ם לכל הפחות שבעה ימים בשנה, ופירשו שימים אלו הם עשרת ימי תשובה, ואם כן מדוע אמר לו רק שבעה ימים ולא תשעה ימים (עשרה ודאי לא, שהיום העשירי הוא יום הכיפורים)? התשובה היא שבראש השנה ודאי אוכלים פת ישראל כי כל אחד אופה פת בביתו ולא היה צריך רבי חייא להזהיר את רב על זה.

רמ"א למד מזה בדרכי משה (האר"ח סי' תרב אות ב) שיש לנהוג ולאפות בכל ערב יום טוב פת לכבוד יום טוב. והוסיף רמ"א וכתב: "אבל לשבת משמע דאינו צריך דאם כן לא היו נשארים רק ששה ימים". כלומר, אילו היו רגילים לאפות לשבת, היה רבי חייא צריך להזהיר את רב רק על ששה ימים ולא על שבעה וזוהי ראייה שלא נהגו לאפות פת לכבוד שבת.

במגן אברהם (סי' רמב ס"ק א) כתב לדחות את דברי רמ"א האלו, לפי שבגמרא ראש השנה (כה א) כתוב שרבי חייא היה מקדש את החודש על פי ראייה, וכשמקדשים על פי ראייה ראש השנה הוא רק יום אחד.

אעפ"כ לרמ"א, שנהגו בכל מקום לאפות חלה לכבוד שבת, מקורו של המנהג הוא מתקנת עזרא.

ג. אפיית חלות לכבוד שבת

כתב רמ"א "נוהגין ללוש כדי שיעור חלה בבית, לעשות מהם לחמים לבצוע עליהם בשבת ויו"ט, והוא מכבוד שבת ויו"ט, ואין לשנות"⁵

למנהג זה הובאו כמה טעמים⁶:

1. כבוד שבת, כלשון הרמ"א.
2. בירושלמי מובא ששלש מצוות נמסרו לנשים, על מנת לכפר על חטאה של חוה, אחת מהן היא מצוות הפרשת חלה.
3. זכר ללחם הפנים שהיה נאפה בערב שבת בימינו, רבים קונים חלות ממאפייה ונחלקו הפוסקים האם ראוי לעשות כך⁷.

הלכתא

תורה. הלכה. חיים.

כולל הלכה תורת חיים בבעת אסף
ע"ש ר' חיים שורק ז"ל
כולל הלכה רחובות
מכון לפרסומים הלכתיים

בכל ע"ש ע"פ הירושלמי דמסכת שבת אדם הראשון חלתו של עולם וכו' וגרמה לו חוה מיתה לפיכך נמסרה מצות חלה לאשה כו' ואם נטריח לנשים ליקח קמח וללוש ולאפות שמא מתוך זה תניח ותבטל המצוה לכן יש להניח אותן במנהגן אצל נחתום של ישראל". ובמגן אברהם (סי' רמב"ס"ק א) הביאו.

ב. מלשון רמ"א שכתב שאפיית חלות היא מכבוד שבת, למד הביאור הלכה (סי' רמב"ד"ה והוא מכבוד שבת) שמקור המנהג הוא כבוד שבת, והביא לזה סמך מהכתוב: "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו, את אשר תאפו אפו", שהסמיכה התורה הכנה לשבת לאפייה, משמע שיש להכין (לאפות) חלות לשבת. בדומה לזה כתב בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' נט), לפי המבואר בסימן רנ שחובה לטרוח בעצמו לכבוד שבת, ובאפיית חלות יש טרחה בה ניכר כבוד השבת.

ג. עוד הביא שם (החלקת יעקב) שיש בזה רמז ללחם הפנים שהיה נאפה בערב שבת.

7. בביאור הלכה (שם) כתב: "ובעו"ה היום התחילו איזה נשים להשבית המנהג ההוא ולוקחין מן האופה ולא שפיר עבדי דמקטינים בזה כבוד שבת".

מאיךך בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ז אות א) כתב: "בזמננו שאופים במאפיות חלות מיוחדות לכבוד שבת, אין צריך להקפיד לאפות חלות בבית לכבוד שבת"

בשו"ת משנה הלכות (חט"ו סי' צה) דחה את דברי האור לציון, וז"ל: "ומה שיצא ללמד סנגוריה על הנשים שאינן אופות לכבוד שבת אלא לוקחות מן

דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת הוה רגילא דביתהו למיחמא תנורא כל מעלי דשבתא ושדייא אקטרתא משום כיסופא הוה לה הך שיבבתא בישתא אמרה מכדי ידענא דלית להו ולא מידי מאי כולי האי אזלא וטרפא אבבא איכספא ועיילא לאינדרונא איתעביד לה ניסא דחזיא לתנורא מלא לחמא ואגנא מלא לישא אמרה לה פלניתא פלניתא אייתי מסא דקא חריך לחמך אמרה לה אף אנא להכי עיילי תנא אף היא להביא מרדה נכנסה מפני שמלומדת בנסים".

6. באחרונים הובאו טעמים נוספים למנהג זה:

א. בירושלמי שבת (פ"ב הל"ו) למדנו: "אדם הראשון דמו של עולם. דכתיב (בראשית ב' ו) ואד יעלה מן הארץ וגרמה לו חוה מיתה לפיכך מסרו מצות נדה לאשה. ובחלה אדם הראשון חלה טהורה לעולם היה. דכתיב (שם ז) וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה. ותייא כ"י דמר רבי יוסי בר קצרתה כיון שהאשה מקשקשת עיסתה במים היא מגבהת חלתה. וגרמה לו חוה מיתה. לפיכך מסרו מצות חלה לאשה. ובהדלקת הנר. אדם הראשון נרו של עולם היה שנאמר (משלי כ"ז) נר אלהים נשמת אדם. וגרמה לו חוה מיתה. לפיכך מסרו מצות הנר לאשה".

מירושלמי זה הביא המשאת בנימין (סי' א) סמך למנהג להפריש חלה בכל ערב שבת: "יצא לנו הדין שאין למחות ביד הנשים הקונות עיסה מן הנחתום ישראל וכל אחת נוטלת חלה משלה בפני עצמה אם הוא כשיעור חלה. ואדרבא צריך לקיים ולהחזיק מנהגן כדי שבקל בלא טירחא תוכל כל אשה ליקח חלה בכל ע"ש שכבר נהגו ליטול חלה

חסר בכיבוד שבת אפיה תקנה חלות כצפיחית בדבש, חסר הלישה והאפיה והוא העשייה בגופה וזה כבוד שבת וזה פשוט מאד וצדקו דברי המ"ב. איברא דבר מכל אלו נלפענ"ד מגמ' ארוכה (מנחות קג ב) דאמר ליה ר' זריקא מאי טעמא לא קא מהדר מר? אמר ליה היכי אהדר ליה, דאמר ר' חנין והיו חי"ך תלואים לך מנגד זה הלוקח תבואה משנה לשנה ופחדת לילה ויומם זה הלוקח תבואה מערב שבת לערב שבת ואל תאמן בחי"ך זה הסומך על הפלטר וההוא גברא אפלטר סמיך?! והנה לקנות פת מפלטר בקללה נאמרה בתוכחה וכל שנאמרה בקללה ודאי לא מהודר למצוה וכל שכן ללחם חלות שבת, ועיין מנחות (פ טז ב) דבעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא חביתי כהן גדול במה מחלקן לחלות ביד או בכלי, פשיטא דביד דאי בכלי טורטני יכניס ופריך ויכניס ומשני כיון דבקללה כתיב לאו אורח ארעא. המבואר דמה דכתיב בקללה לאו אורח ארעא להשתמש בו בקדושה ועיין מש"כ בספרינו משנה הלכות מהד"ת (ח"א סי' י) לענין לשקול מצה למצוה וכיוצא בה. ולפי זה נמי פשוט דמכבוד שבת הוא שתלוש האשה חלות ולא יקח חלות למצוה שהם נאמרות בקללה."

האופה ומקטינות בזה כבוד שבת ובמ"ב בביאור הלכה קרא תגר על הנשים שאינם אופות לכבוד שבת שמקטינים כבוד שבת, ומעכ"ת הביא משו"ת אור לציון להגר"ץ אבא שאול ז"ל (ח"ב פמ"ז א) דבזמננו שאופין במאפיות חלות מיוחדות לכבוד שבת, אין צריך להקפיד לאפות חלות בבית לכבוד שבת, ומה שהמ"ב קרא תגר דוקא בזמננו שהיו לוקחים מן האופה לחם רגיל אך בזמננו שיש חלות מיוחדות לשבת אף במאפיות והן מעולות בטיבן ובטעמן שפיר יש בזה כבוד שבת וא"צ לאפות בבית.

ולאחר הסליחה דברים אלו שגגה הם דאין הטעם של כיבוד שבת שאם החלות מעולות בטעמן או פגומות בטעמן, **אלא כיבוד שבת הוא מה שאופין בבית ומכבדין את השבת** והוא מגמ' קידושין מב השתא בשלוחו מקדש בו מבעיא אמר רב יוסף **מצוה בו יותר מבשלוחו** כי הא דרב ספרא מחר"ך רישא רבא מלח שיבוטא ועיין רש"י מצוה בו וכו' דכי עסיק גופו במצוות מקבל שכר טפי, ובתוס' ר"י הזקן מצוה בו כל מצוה שמוטלת עליו יעשה בגופו ולא ע"י שליח ופלא שהביא דוקא כבוד שבת לדוגמא, וזה שאומר שאותן נשים שאינן אופות לכבוד שבת ואינן מטריחות לכבד השבת

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת

טובה בת חיים צבי שכטר ז"ל

נלב"ע כ"ד שבט תשס"ה

תנצב"ה

כתיבה: הרב ינון קליין
ביקורת: הרב גיורא ברנר

להערות / הקדשות (לרפואה או ע"נ) / הרשמה
לרשימת התפוצה

צור קשר: בית מדרש הלכתא bm.hlct@gmail.com
יעקב יונגרייס - 054-9023288

הלכתא
תורה. הלכה. חיים.

כולל הלכה תורת חיים בבעת אסף
ע"ש ר' חיים שורק ז"ל
כולל הלכה רחובות
מכון לפרסומים הלכתיים